

N:o 140.

Af Herr L. Norrby: Angående förändring i gällande bestämmelser rörande afsöndring af jord till båtsmanstorp på Gotland.

Den osäkerhet i beståndet af träffade aftal om jords afstående till torp för båtsmännen på Gotland, som i aldra senaste tiden uppenbarat sig, manar mig att ännu en gång taga Riksdagens medverkan i anspråk för afböjandet af ett ondt, som är ännu värre än det länge och ofta öfverklagade onda, hvilket på Gotland ligger i sjelfva skyldigheten att prestera jord till torp för båtsmännen, emedan, som känt är och många gånger sagdt blifvit, de roterade hemmanen, på Gotland äro små till hemmantal och jordomfång samt dertill hafva sina jordar spridda, aflägs från hvarandra i många små lotter, så att hemman icke utan kännbar olägenhet och följaktligen icke utan dryg kostnad för roteintressenterne kunna afsätta så stor jordvidd, fyra tunnland, som i allmänhet fordras till torpet. Båtsmanstorphus utläggningen på Gotland har därför alltigenom mötts med en viss ovilja från öns jordegares sida; och denna ovilja vidhålles ännu i dag.

Beträffande sättet för torpens utläggande samt beståndet af öfverenskommelser derom, finnes icke särskild lag eller annan laglig föreskrift vara gifven än den som innebäres i Kongl. Förordningen den 23 Maj 1690, "på hvad sätt samtliga allmogen uti båtsmanhållet böra löna, bekläda, underhålla och utreda deras båtsmän så väl i freds som i krigstider", upplifvad genom den på Kengi. Maj:ts nådiga befallning uti bref af den 10 Februari 1824 af Kongl. Förvaltningen af sjöärendena samma år utfärdade och tryckta "kontrakt- eller rotebok om rotes och båtmans inom första och andra Gotlands roteringskompanier uti Gotlands län ömsesidiga skyldigheter och rättigheter."

Dessa författningar innehålla sammanstående hvad torpen angår, den förra att: "Emedan det är bäst och tjenligast, att hvar rote må hafva sin ordinarie båtsman hos sig boende, thy skola rotebönderna på de hemman i rotelaget, hvarest beqvämligaste lägenheten dertill finnes och pröfvas, med enhällig hjälp straxt och utan vidare uppehåll uppsätta för deras båtsmän en stuga om åtta alnar inom knutar jemte förstuga, en liten loge och lada samt fähus för

tvänne kor, så att båtsmännen ju förr ju heldre hade allt sådant verkligen att tillträda.“ “Dernäst skole ock båtsmännen vid sådana torp, der lägenhet finnes, tilldelas eller för dem upprödjäs ett halft tunnlands åker, till träde och säde, eller, i jemlikhet som jordmänen kunde vara till, så mycket att båtsmännen ungefär mände hafva två tunnors årsväxt deraf.“ “Item äng till två sommarlass hö, hvilket allt af roten första gången besädt, väl brukadt och häfdadt till båtsmannen levereras skulle“; och den senare uti dess 17 §: att delegare i hvarje rote skola för deras båtsmän hålla stuga och uthus af samma storlek och inredning som här ofvan sagts, samt vidare gifva båtsmannen åker till säde och träde af minst ett halft tunnlands vidd, eller så mycket att båtsmannen deraf kunde berga omkring två tunnors årsväxt, samt äng till två sommarlass hö; men ingendera af författningarne stipulerar annorlunda sättet för torpens utläggande och derom ingångna aftals försäkran, *än att torp skola tilldelas båtsmännen der tjenligaste lägenheten dertill finnes*; hvaremot flera författningar förbjuda att en gång anlagda torp må, utan föregående undersökning, rubbas eller flyttas från det hemman, der det är utlagdt.

Så vidt jag haft tillfälle utröna gick det alls icke med torputläggningen och ganska trögt med rotebyggnadernas uppförande intill 1750-talet, då, till följd af Kongl. brefvet den 14 Oktober 1750, båtsmansroteringen på Gotland reglerades med den följd att rotebyggnader, efter mått och inredning som i 1690 års Kongl. bref bestämmes, i de flesta rotar uppfördes; men med upplåtandet af jord till torp hade det sig icke så lätt, i följd af ofvan omförmälda orsaker; och ännu år 1835 fanns ej något båtsmanstorp, hvad jorden beträffar, på Gotland utlagdt. Genom nådigt bref den 30 Januari 1822 påbjöd Kongl. Maj:t väl att 1690 års förordning om båtsmanstorps anläggning skulle på Gotland tillämpas, men redan genom nådig resolution den 29 Januari 1824 mildrades detta påbud så, i följd af framställning från ortens myndigheter, att, derest någon rote på Gotland vid laga syn och besigtning funnes sakna nödig lägenhet för torpets anläggande, på laglikmätig pröfning skulle ankomma, hvilka förmåner båtsmannen i stället skulle åtnjuta, och dervid förblef det ännu ett tiotal år, utan att torp utlades eller till dess, efter en år 1835 hållen generalmönstring med gottländska båtsmanskompanierna, general-mönsterherren i sin mönstringsberättelse hos Kongl. Maj:t anmälde, att då ännu ej något båtsmanstorp fanns på Gotland utlagdt, stränga påbud gäfvos, att hvad som i ty fall blifvit anbefaldt skulle sättas i verkställighet; — dock inseende svårigheten, för att icke säga omöjligheten att, utan för stora rubbningar i egande- och besittningsrätt, med ens utlagga torp i begge båtsmanskompanierna (alla 260 rotarne) utverkade Konungens Befallningshafvande ännu en gång modifikation i befallningen om torps anläggande, — denna gång så att rotarne endast småningom, i mån af inträffade vakanser, skulle förses med torp till de nya båts-

männen. I sammanhang härmed och i betraktande deraf att, efter den nyare tidens fordringar på bekvämlighet, det måttet som på rotebyggnaderna i 1690 års förordning och 1824 års rotbok bestämdes, var otillräckligt, inledde Konungens Befallningshafvande vid sammankomster med länets samtliga rotehållare den 12 och den 18 Juni 1839 den öfverenskommelse, som af Kongl. Maj:t den 10 Mars 1840 faststälts, att rotebyggnaderna å de torp, som dädanefter utlades, skulle uppföras af sten, manbyggningen 11 alnar lång och 8 alnar bred invändigt, inredd till förstuga, stuga och skafferi, samt fähus och lada, 16 alnar lång och 6 alnar bred invändigt, och inredd till lada med loge, fårhus, fähus med 2:ne spiltor, foderrum och kalfstige. I afseende på torpjordens vidd har den regeln allt sedan det nya systemet gjort sig gällande att, ehvad den upplåtna jorden var af bättre eller sämre beskaffenhet, torpet alltid antagits böra innehålla fyra tunnland, hvaraf $\frac{1}{2}$ tunnland till boplats med kåltäppa, $1\frac{1}{2}$ tunnland till åker i tresäde och 2 tunnland i naturlig eller odlad äng.

Med här anförda bestämmelser och antaganden till utgångspunkt beordrades häradernas kronofogdar, då vakanser i rotarne inträffade, att vid sammanträden inom rotelagen emellan chefen för båtsmanskompaniet och rotehållarne bereda och avsluta öfverenskommelse om torps utläggande och bebyggande, samt att till Konungens Befallningshafvande insända den i sådant afseende upprättade skriftliga afhandling; och på sådant sätt hafva en stor del torp blifvit utlagda och bebygda i all vänlighet; men i mån som jorden mera steg i värde och det äfven föll sig svårt inom många rotar med små hemmansdelar att få så stor jordvidd som fyra tunnland till torp upplåten utan allt för högt stegrade anspråk på ersättning, mötte torputläggningen åter här och der en förlätlig motvilja. Följden blef att frivilliga öfverenskommelser icke kunde beredas inom många rotar och att vederbörande kronofogdar åren 1855 och 1856 funno sig föranlåtna att hos Konungens befallningshafvande anmäla, att icke mindre än 32 torp inom begge kompanierna ej kunnat utläggas, i saknad af frivillig öfverlåtelse af tjenlig jord; och af denna anmälan blef åter följd, att kronofogdarne anbefalldes att till häradsrätterna instämma delegarne i de rotar, hvarest torp ej blifvit utlagda, för att få utredt om tjenlig jord inom rotarne funnes, samt rotehållarne ålagda att torp utlägga. Stämningar ågingo också, men Norra Häradsrätten förklarade genom beslut, som, öfverklagadt, af Kongl. Maj:ts och Rikets Svea Hofrätt faststälts, att ärendet ej tillhörde häradsrätts handläggning, hvaremot Södra Häradsrätten, utan att klander anfördes, upptog ärendet och utställde dess behandling vid syner inom de rotar der rotehållarne ej förmått anvisa sådan jord som kronofogdar och kompanichefer ansett sig kunna antaga. De beramade synerna höllos ock 1857 af domhafvanden, biträdd af sju nämndemän och en landtmätare, i närvaro af kompaniombud, kronofogde och

och länsman, samt med den påföljd att den af rotarne erbjudna jorden dels ansågs antaglig och dels otjenlig, men i begge fallen med skyldighet för rotarne att i ersättning för synekostnaden till nämnd och landtmätare från hvarje rote betala 33 R:dr; och att frågans pröfning i öfrigt hänsköts till Konungens befallningshafvande, som veterligen ej gifvit annat beslut eller vidtagit annan åtgärd, än att landshöfdinge-embetet uti ordres den 29 Juli 1858 anmodat kronofogden i Södra härad att med biträde af landtmätare och 2:ne nämndemän i kompanichefs närvaro uttaga jord till torp i en del rotar, "dervid kronofogden egde att betrakta sitt uppdrag såsom en exekutiv åtgärd", således att utmäta enskildt persons lagligen förvärfvade fasta egendom för allmänt behof, utan föregången dom och ransakning och utan föreskrift af den minsta formalitet i afseende på den genom utmätningsåtgärden skedda jordafsöndringens framtida bestånd skulle förfaras, eller den ersättning som i planpenningar eller hyra borde af öfrige delegare i roten erläggas till den, hvilken ofta mot sin vilja nödgats lemna jord till torp, hvarigenom nya strider födts och uppehållits emellan rote-intressenterne och egarne till de hemman, hvarifrån jord till torp utgått.

Då rotehållarne aldrig på annat sätt erhållit del af uppgjorda afhandlingar om torpen, än att, då de sådant äskat, en afskrift deraf blifvit dem tillställd, utan originalhandlingen alltid af förrättningsmannen insändts till Konungens befallningshafvande, i förmodad afsigt att densamma genom anteckning i jordebok eller roteringsverket skulle, såsom författningarne bjuda, vinna orubblig stadfästelse, hafva rotehållarne, trygga dervid, icke kunnat eller ansett sig böra vidtaga några åtgärder för aftalens betryggande genom in-teckning eller dylikt, helst den årliga afgäld, som för torpjorden gifves, svarar emot icke allenast den afsöndrade jordens andel i stamhemmanets grundräntor, utan flerdubbelt öfverstiger grundräntorna för hela stamhemmanet. Rotehållarne hafva derföre, i god tro, med stora kostnader fredat, odlat och bebyggt den jord, som genom så många uppoffringar och omgångar blifvit till torp, i ordets egentliga bemärkelse, *uttagen*, allt med full öfvertygelse att, om någon vidare bekräftelse, än den offentliga handling som tillkommit för och vid torputtagningen, funnits behöflig, sådan bekräftelse skolat sökas af de myndigheter som fått originalhandlingen i sin värjo, helst åtgärderna hade mera anstrykning af allmän än enskild natur, och utan denna handling rotehållarne icke kunnat någonting uträtta; men i sin öfvertygelse hafva rotehållarne blifvit på ett betänkligt sätt, med afseende på nya kostnader och nya trakasserier, rubbade, i det att, till följd af väckt tvist om återvinning af jord, som från hemman blifvit till båtsmanstorp utlagdt, odladt och bebyggt, Gotlands södra häradsrätt vid sistlidne års sommaring genom utslag som för närvarande är beroende af Kongl Maj:ts och Rikets Svea hofrätts pröfning, dömt att jord, upplåten, odlad och be-

byggd tillbåtsman storp, från hemman, som sedan kommit i annan egares hand skulle till denne afträdas utan all ersättning för torpjordens inhägnande, odlande och bebyggande.

Det är af här framhållna skäl och förhållanden samt i betraktande af den osäkerhet som vidlåter besittningen af till båtsmanstorp från vissa hemman utlagd jord uti omkring 200 af Gotlands 260 båtsmansrotar, som jag föränlåtes vördsammast motionera,

att, derest Riksdagen icke i sammanhang med den organisation, som i rikets försvarsväsende förestår, skulle finna skäligt helt och hållet indraga båtsmanshället på Gotland och sålunda göra båtsmanstörpen derstädes obehöfliga, Riksdagen ville för sin del besluta en sådan förklaring öfver intecknings- och jordafsöndringslagarne, att afsöndring från hemman af jord till båtsmanstorp på Gotland, må blifva orubblig, fastän behörigen tilkommen afhandling derom icke är intecknad i det hemman, hvarifrån afsöndringen sketti, utan blott till Konungens Befallningshafvande ingifven, antagen och i länets jordebok och roteringslängd antecknad.

Stockholm den 29 Januari 1871.

Ludvig Norrby,
för Gotlands läns södra härad.

N:o 141.

Af Herr O. P. Rylander: Om underdånig hemställan till Kongl. Maj:t att till tjänsteman vid statens jernvägar icke måtte förordnas någon som förut innehar ordinarie tjänst.

Som de olägenheter jag i motion N:o 28 vid sistlidne riksdag påpekade, rörande officerares antagande som tjänstemän vid statens jernvägar, ännu i oförminskad grad qvarstå, tillökade derigenom att Kongl. Maj:t på Jernvägsstyrelsens framställning, i skrifvelse den 5:te sistlidne Maj till generalbefälet i